

на последипломном этапе. Развитие и реформирование национальной системы здравоохранения невозможны без подготовки новой генерации высококвалифицированных медицинских работников, в частности врачей - стоматологов, дальнейшего внедрения инновационных технологий обучения и форм управления качеством учебного процесса с учетом традиций отечественной высшей медицинской школы и процесса интеграции национального высшего образования в Европейское образовательное пространство.

Обязательным условием для формирования знаний и умений будущих стоматологов во время подготовки в интернатуре является постоянный мониторинг уровня овладения ими знаниями и практическими навыками. Значительное увеличение объемов медицинской информации, существенное повышение требований к качеству оказания медицинской помощи, быстрое изменение технологий диагностики и лечения стоматологических заболеваний обуславливают необходимость совершенствования последипломного стоматологического образования с увеличением удельного веса управления качеством специалиста путем использования лицензионных интегрированных экзаменов.

Ключевые слова: врачи - стоматологи, лицензионные интегрированные экзамены.

Стаття надійшла 16.02.2014 р.

competence of dentists at the postgraduate stage. Development and reform of the national health system is impossible without preparing a new generation of highly skilled health workers, particularly dentists, further introduction of innovative teaching technologies and forms of quality control of the educational process, taking into account national traditions of higher medical education and the integration of national higher education in the European educational space.

Prerequisite for the formation of knowledge and skills of the future dentists during internship training is constant monitoring of mastering their knowledge and practical skills. A significant increase in medical information, a significant increase in the quality requirements of medical care, rapidly changing technologies of diagnostics and treatment of dental diseases necessitate improvement of postgraduate dental education to increase the proportion of quality management through the use of specialist integrated licensing exams.

Key words: doctors - dentists, integrated licensing exams.

УДК 616.314 – 08:378.14

Н. В. Гасюк, І. О. Іваницький, Т. М. Мошель, І. Ю. Попович
ДВНЗ «Тернопільський державний медичний університет ім. І. Я. Горбачевського МОЗ України»,
м. Тернопіль,
ВДНЗ України «Українська медична стоматологічна академія», м. Полтава

РОЛЬ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СКЛАДОВОЇ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ -СТОМАТОЛОГІВ

Автори обґрунтовано доводять, що якість підготовки молодих фахівців в умовах європейської системи залікових кредитів і зміни державних освітніх стандартів забезпечується психологічною складовою. Приведені в статті дані свідчать, що кваліфікаційний рівень майбутнього лікаря-стоматолога залежить від його вміння не лише обґрунтовувати клінічний діагноз, а й проводити змістовну діагностику і диференційну діагностику з даної дисципліни, що забезпечується наявністю інтелектуальної складової та психологічного підґрунтя.

Ключові слова: свідомість, студенти, освіта, кваліфікація, підготовка.

Психологічні засади формування професійної свідомості студентів-медиків, їхньої фахової підготовки є однією з актуальних проблем сьогодення. Професійне становлення лікаря розпочинається у вищому навчальному закладі, і потреба в ньому, поряд із потребою в практичній діяльності та праці, є визначальною у становленні особистості майбутнього спеціаліста [1].

Володіння професійними знаннями є одним із показників фахової сформованості лікаря-стоматолога. Процес їх засвоєння включає психологічні чинники, серед яких можна відокремити пам'ять, мислення, мотиви, увагу, уяву, процес засвоєння, мовлення та його психологічні механізми і різний базовий рівень підготовки абітурієнтів [4, 7]. Урахування цих засад забезпечить високий рівень фахової підготовки майбутніх лікарів-стоматологів до навчання обраної дисципліни в сучасній медичній освіті, допоможе знайти оптимальні шляхи, методи і прийоми досконалого оволодіння студентами фаховими знаннями, формування вмінь вільного оперування ними, підвищення рівня культури професійного мислення стоматолога, виявити труднощі й мотивувати основні їх причини [3, 9]. Важливим є й урахування психологічних механізмів процесу засвоєння матеріалу, а також всебічний аналіз навчальної діяльності студентів як специфічного виду людської діяльності [5, 6].

Метою роботи був узагальнений аналіз психологічних основ підготовки майбутнього лікаря-стоматолога до фахової діяльності, формування його професійного та клінічного мислення.

Результати дослідження та їх обговорення. Студентство – це особлива соціальна категорія, специфічна спільність людей, організаційно об'єднаних інститутом вищої освіти. Студенти цілеспрямовано, систематично оволодівають знаннями й навичками з метою отримання обраної ними професії. Їхня навчальна діяльність характеризується професійною спрямованістю, сформованістю стійкого ставлення до майбутнього фаху, що є результатом правильності професійного вибору, адекватності й повноти уявлень студента про обрану ним професію. Як соціальна група студентство

характеризується визначеністю в майбутній професії, сформованістю стійкого ставлення до обраного фаху. Рівень уявлень студента про професію безпосередньо співвідноситься з рівнем ставлення до навчання, і чим більше студент знає про свою майбутню професію, тим більш позитивним є його ставлення до навчання.

У соціально-психологічному аспекті студентство, порівняно з іншими групами населення, вирізняється найбільш високим рівнем пізнавальної мотивації. Це – спільність, яка характеризується найвищою соціальною активністю і досить гармонійним поєднанням інтелектуальної та соціальної зрілості. У руслі особистісно-діяльного підходу студент розглядається як активний суб'єкт педагогічної взаємодії, що самостійно організовує свою діяльність. Йому притаманна специфічна спрямованість пізнавальної й комунікативної активності на вирішення конкретних професійно-зорієнтованих завдань. Порівняно з іншими віковими групами для юнацького віку характерна найвища швидкість оперативної пам'яті й переключення уваги, вирішення вербально-логічних завдань тощо. У студентському віці відбуваються як об'єктивні, так і суб'єктивні зміни в системі якостей особистості. Саме в цей період життя людина виявляє найбільш високі показники розумового розвитку. Для студентства характерним є структурування інтелекту, удосконалення процесів пам'яті, мислення, уваги, формування власного способу життя, вибір і отримання професії, засвоєння професійних і соціальних ролей. У систему суб'єктивних якостей особистості включаються життєві плани людини, її мотиви й цілі діяльності.

Особистість студента розглядається нами як активний суб'єкт педагогічної взаємодії, що самостійно організовує свою пізнавальну діяльність. Йому властива специфічна спрямованість пізнавальної й комунікативної активності на розв'язання конкретних професійних завдань. Тому важливу роль у навчальній діяльності студента відіграє мотивація. Розкриття її має вирішальне значення, оскільки мотивацію ми розглядаємо не тільки як умову ефективного **навчання**, а і як важливий чинник розвитку особистості майбутнього фахівця.

Мотив є спонукальною причиною дій і вчинків **людини**, тобто те, що визначає, стимулює, спонукає людину до виконання якоїсь дії, **що** є складовою частиною певної діяльності. Ми вважаємо слушною думку С. **Занюк**, **стосовно того, що** залежно від зв'язку зі змістом або процесом діяльності виокремлюємо мотиви внутрішні – пов'язані з процесом і змістом діяльності і зовнішні – соціальні, вузько особистісні мотиви. Найбільш продуктивними у навчальній діяльності студентів є внутрішні, пізнавальні мотиви, оскільки вони ґрунтуються на зацікавленості, на тому, що є важливим і необхідним для людини. Завдання викладача вищої школи – розвивати внутрішні мотиви пізнавальної діяльності студентів, серед яких центральне місце повинен посідати професійно-ціннісний мотив, який би поєднував у собі дві яскраві особистості «викладача-теоретика» та «викладача-практика» [4].

Для навчання студентів стоматологічного факультету внутрішні (інтелектуально-пізнавальні) мотиви особливо важливі. Вони створюються людиною як прагнення до знань, потреба їх отримання, розширення кругозору, поглиблення, систематизація знань із дисциплін, що опановуються. Саме ця група мотивів спонукає студентів, незважаючи на втому, час, інші відволікаючі чинники, настійливо і захопливо працювати над засвоєнням професійних знань, у тому числі й оволодінням фаховими знаннями та навичками. Серед внутрішніх мотивів найбільший вплив на ефективність навчальної діяльності студента мають потреба в досягненні мети (прагнення людини до покращення результатів своєї діяльності), когнітивний мотив – прагнення до пізнання нового, цікавість до знань та професійно-ціннісний – формування професійно-комунікативної компетентності, підготовка до майбутньої фахової діяльності. У навчанні студентів мотивація досягнення мети підпорядковується пізнавальній і професійній мотиваціям, унаслідок чого навчальна діяльність студентів обумовлена насамперед внутрішніми мотивами, коли пізнавальна потреба «перехрещується» з предметом діяльності – виробленням узагальненого способу дії – і «опредмечується» в ньому [6]. Але поряд з основними, внутрішніми, **мотивами** виступають і другорядні, **зовнішні**: мотив самоідентифікації, мотив виконання **обов'язків**, авторитету, незалежності, матеріальний, соціальний та інші.

Отже, основними мотивами навчання студентів-медиків є професійно-ціннісний, пізнавальний та **мотив** досягнення мети. Звичайно, значення для майбутнього-лікаря та усвідомлення того чи **іншого** мотиву залежить від багатьох чинників: **віку** студента, **його** розумових здібностей та інтелектуального розвитку, суспільних і соціальних умов, у яких проходить навчання, професійної майстерності викладача, соціальної перспективи навчання. Оскільки мотиви відіграють надзвичайно **велику** роль у навчанні, **важливим** є розвиток мотиваційної сфери студентів **як** стимулу до отримання професійних знань.

Продуктивну мотивацію, що спричинюється проблемними клінічними ситуаціями, характеризують **такі елементи мислення, як** вміння аналізувати та робити **висновки**, нестандартність відповідей, **швидкість і доцільність дій, відчуття проблеми**, здатність виявляти нові **сторони об'єкту** дослідження, здатність генерувати нові ідеї, гіпотези; гнучкість мислення; **здатність класифікувати**, узагальнювати, синтезувати, вміння трансформувати **минулий досвід** для одержання нових **знань**; критичність і самостійність **мислення, стійкість і глибина** знань.

У навчальній діяльності студентів мотиваційна сфера тісно взаємодіє з інтелектуальним, розумовим розвитком. Як відомо, вища освіта здійснює значний вплив на психіку людини, розвиток її особистості. А тому засвоєння професійних знань будується на інтелектуальному розвитку майбутнього лікаря і водночас є рушійною силою цього процесу. Студентський вік – це пора складного структурування інтелекту, здійснення найвищих інтелектуальних досягнень. Тому під час навчання у вищій школі за наявності сприятливих умов відбувається розвиток усіх рівнів психіки студента. Вони визначають спрямованість розуму людини, тобто формують склад мислення, що визначає професійну сформованість особистості. Для успішного навчання у вищих навчальних закладах необхідним є досить високий рівень загального інтелектуального розвитку, зокрема сприйняття, уяви, пам'яті, мислення, рівня володіння логічними операціями, широти пізнавальних інтересів і професійних мотивів. Урахування цих особливостей студентства має бути покладене в основу формування особистості майбутніх лікарів, ставлення викладача до кожного студента як до особистості, партнера, професійного та колегіального спілкування, суб'єкта навчальної діяльності, який зацікавлений в отриманні професійних знань і умінь. Основними складовими інтелектуальної діяльності студента є сприймання, зосередженість, пам'ять, мислення, мовлення, увага, що пов'язані між собою та базуються на розвиткові певних психічних можливостей студента. У становленні особистості студента провідну роль відіграють освіта (об'єм засвоєних знань, загальний рівень інформації) і навчання, тобто діяльність, спрямована на засвоєння знань, умінь і навичок. Саме тому в структурі інтелекту вагоме місце посідають мислення та пам'ять.

Виходячи з поглядів Г. Костюка [4] на мислення, вважаємо, що основними його видами під час навчальної діяльності у студентському віці є абстрактне – понятійне, яке існує у вигляді абстрактних понять і суджень та супроводжується мовленням і теоретичне – розв'язання проблем на основі наявних знань у вигляді понять, суджень, логічних висновків за допомогою внутрішнього мовлення, те що ми називаємо «лікарським чуттям». В основі абстрактного мислення лежать логічні операції та поняття. Теоретичне мислення – це вирішення проблеми на основі наявних знань у вигляді понять, суджень, логічних висновків, яке відбувається за допомогою внутрішнього мовлення, подумки. Важливу роль у професійній підготовці студентів відіграє робота пам'яті. У психології розрізняють короткотривалу й довготривалу пам'ять [3]. Для **надійного** довготривалого запам'ятовування фахових термінів необхідно спиратися на різні види відчуття, сприймання навчального матеріалу: слухові, зорові, що в перспективі має асоціативний зв'язок із об'єктивними методами обстеження. Пригадування, відтворення фахових знань – процес відбору із цілого комплексу асоціативних зв'язків, що мимоволі виникають у людини, а тому залежить від таких чинників: від того, як часто студенти використовують медичні терміни у власному мовленні, оскільки добре засвоєні, усталені слова пригадуються значно легше, ніж ті, що відносно нечасто вживаються; наявності асоціативних зв'язків медико-професійних лінгвістичних понять з поняттями суміжних фундаментальних наук або життєвим досвідом студента; приналежністю професійних термінів.

Необхідно зазначити, що в керуванні мимовільним і довільним запам'ятовуванням студентами матеріалу доцільно спиратися на ті умови, за яких кожне з них є найпродуктивнішим. Так, у діяльності людини беруть участь перцепційна – відображення речей і явищ у свідомості людини за допомогою органів чуття, мнемічна – сукупність формальних прийомів запам'ятовування, що забезпечують штучне закріплення матеріалу в пам'яті та імагинативна – здатність однієї людини наслідувати рухи, жести, міміку, голос іншої людини діяльність. Тому умовою продуктивності мимовільного запам'ятовування тематики практичних занять є активне розуміння матеріалу, перцепційна діяльність; умовою ж ефективності довільного запам'ятовування термінів є усвідомлення й підпорядкування матеріалу виконанню наміченого завдання. Оскільки професійна термінологія є засобом фахового спілкування, тобто процесу спілкування у медичному колі, необхідно з'ясувати особливості породження і структуру професійного мовлення студентів-стоматологів.

Оволодіння медичними поняттями й термінами вимагає вироблення пов'язаних із **ними** розумових дій та операцій, що здійснюються за допомогою як зовнішнього, так і внутрішнього асоціювання. Мова виступає як необхідний засіб розумового аналізу й синтезу об'єктів, абстрагування й узагальнення їх істотних ознак, фіксації й збереження результатів розумової діяльності та передачі їх **колегам та пацієнтам**. В процесі застосування знань, понять і термінів вона виступає засобом активізації попереднього досвіду, формою встановлення зв'язку між елементами знань, між діями, які здійснює студент у ході роботи із засвоєнням теоретичних знань. Формування професійного мовлення студентів-стоматологічного факультету і процес засвоєння фахової термінології значною мірою залежать від рівня розвитку уваги, що виявляється у спрямованості на певний об'єкт і зосередженості на ньому. Увага – ідеальна, скорочена й автоматизована дія контролю, що створює можливість і необхідність цілеспрямованого її формування як функції психологічного контролю. Психологи виокремлюють мимовільну, довільну й післядовільну увагу. Вона виявляється не сама собою, а в зв'язку з іншими психічними процесами – відчуттям, сприйманням, розумінням, пам'яттю і мисленням.

Таким чином, рівень уявлень студента про майбутню професію, безпосередньо співвідноситься з рівнем його ставлення до навчання: чим менше студент знає про професію, тим менш позитивним є ставлення до навчання [8].

В оволодінні студентами професійними знаннями, практичними навичками та медичною термінологією велику роль відіграє ступінь розуміння ними специфіки обраної професії, її соціальної ролі й призначення. Сприяє цьому розумінню моделювання професійних ситуацій на заняттях у формі колективних інноваційних, позааудиторних самостійних занять. Центральним поняттям, що характеризує навчальну діяльність студентів, є процес засвоєння. У розумінні змісту цього поняття немає однаковості серед учених. Засвоєння визначається і низкою індивідуальних особливостей студента, таких, як сформованість певних навчальних умінь, загальний рівень інтелектуального й психічного розвитку тощо. Внаслідок цього поняття засвоєння розглядається нами в тісному зв'язку з розумовим, тобто інтелектуальним розвитком. У процесі засвоєння здійснюється не лише кількісне збільшення, розширення обсягу знань, а й якісна перебудова розумових операцій і способів діяльності, за допомогою яких набуваються знання.

Висновок

У процесі освіти лікарів-стоматологів викладач має справу з потрійним родом явищ: по-перше, з самими знаннями, тобто з продуктом, результатом, сформованим у ході навчання; по-друге, з розумовим процесом, за допомогою якого досягається той чи інший результат, і, по-третє, з певними якостями розумової діяльності конкретного студента, сформованими у його життєвому досвіді в умовах виховання й навчання. Опрацювання літературних джерел з психології та медичної педагогіки, а також безперервна участь у навчальному процесі в якості викладачів, дозволяють визначити психологічні чинники професійного засвоєння студентами стоматологічного факультету фахових знань, у якому першорядну роль відіграють система взаємодії «студент-викладач», ступінь психічного розвитку особистості студента, його індивідуальних інтелектуальних здібностей та наявність чіткої мотиваційної сфери.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. В подальшому планується детальне вивчення ролі психологічної складової в формуванні клінічного мислення студентів-стоматологів.

Список літератури

1. Занюк С. Психологія мотивації: навчальний посібник для студентів ВНЗ / С. Занюк. – К.: - 2002. – 304 с.
2. Зайцева І. Мотивація учіння студентів / І. Зайцева. – Ірпінь. - 2000. – 191 с.
3. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М.: Высшая школа. – 1990. – 118 с.
4. Костюк Г. Про психологію розуміння: навчально-виховний процес і розвиток особистості / Г. Костюк. – К.: Вища школа. - 1999. – С. 231-300.
5. Крутецкий В. А. Основы педагогической психологии / В. А. Крутецкий. – М.: Просвещение. - 2002. – 255 с.
6. Кашапов М. М. Педагогические способности // Педагогическая психология: Учеб. для студ. высш. учеб. заведений / Под ред Н. В. Клюевой. – М.: Владос-Пресс. - 2003. – С. 141-156.
7. Моргунов В. Ф. Психологічні чинники розвитку мислення особистості в умовах інтегрованого навчання / В. Ф. Моргунов. – Технології інтеграції змісту освіти. – Полтава: НМЦ ІЗО, 2002. – Вип. 1. – С. 102 – 116.
8. Пехота О. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя: монографія / О. М. Пехота, А. М. Старєва. – Миколаїв: Іліон. - 2005. – 272 с.
9. Пашукова Т. І. Практикум із загальної психології / Т. І. Пашукова. – К.: Знання. – 2011. – 204 с.

Реферат

РОЛЬ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СОЗНАНИЯ БУДУЩИХ ВРАЧЕЙ-СТОМАТОЛОГОВ

Гасюк Н. В., Іваницький І. А., Мошель Т. Н., Попович І. Ю.

Качество подготовки молодых специалистов в условиях европейской системы зачетных кредитов и изменения государственных образовательных стандартов обеспечивается психологической составляющей. Приведенные в статье результаты свидетельствуют, что квалификационный уровень будущего врача -стоматолога зависит от его умения не только обосновывать клинический диагноз, но и проводить содержательную диагностику и дифференциальную диагностику по данной дисциплине, которая обеспечивается наличием интеллектуальной и психологической составляющей. Вопросу формирования личности врача-стоматолога в условиях современного медицинского образования уделяется достаточно большое внимание, которое, по нашему мнению, должно содержать и психологическую составляющую.

Ключевые слова: сознание, студенты, образование, квалификация, подготовка.

ROLE IN THE FORMATION PSYCHOLOGICAL COMPONENTS OF PROFESSIONAL CONSCIOUSNESS OF FUTURE DENTISTS

Gasyuk N. V., Ivanytskyi I., Moshel' T., Popovich I. Yu.

Quality training of young professionals in a European system of credit loans and changes in state educational standards provided a psychological component. Given in the paper results suggest that the level of qualification of the future dentist depends on it's ability not only to substantiate the clinical diagnosis, but also to conduct a meaningful diagnosis and differential diagnosis of this discipline, which is ensured by the intellectual component and psychological background. So the issue of identity formation dentist in today's medical education paid enough attention, which in our opinion should contain a psychological component.

Key words: consciousness, students, education, qualification, training.

Стаття надійшла 02.03.2014 р.